

തെത്തീരീയ പ്രാതിശാഖ്യ - 22-13

ജഗ് വിരാമഃ പദവിരാമോ വിവൃത്തിവിരാമഃ

സമാനപദവിവൃത്തിവിരാമസ്തീമാത്രോ ദിമാത്ര ഏകമാത്രോഽർദ്ധമാത്ര ഇത്യാനുപൂർവ്വേണ.

പരി ശീക്ഷാ -പുറം-113

അത്രോഭയോശ്ച സ്വരയോരസന്ധിഃ വിവൃത്തിരിത്യുചൃത ഏവ തജ്ജ്ഞഃ
ക്രമേണ വത്സാനുസൃതിശ്ച വത്സാനുസാരിണീ പാകവതീ പിപീലികാ
96

വൈശേഷികാ ചോഭയദീർഘികാ ച സ്യാന്മധുമാ ചൈവ സവർണതാ ച
ഇത്യേവമഷ്ടൗ ഹി വിവൃത്തിസംജ്ഞാസ്താസാം സ്വരൂപം ഖലു
വക്ഷ്യതേഽത്ര 97

അത്ര = അവിടെ, ഉഭയോശ്ച സ്വരയോഃ = രണ്ട് സ്വരങ്ങൾക്ക്,
അസന്ധിഃ = സന്ധി ഇല്ലായോ വിവൃത്തിരിത്യുചൃത = "വിവൃത്തി"
എന്ന് പറയുന്നു, തജ്ജ്ഞഃ = അതിനെ അറിയുന്നവർ (വൈദിക
സമ്പ്രദായത്തെ അറിയുന്നവർ, എല്ലാവർക്കും അറിയില്ലെന്നർത്ഥം)
വിവൃത്തി എട്ട് വിധം, അവ ക്രമേണ

1. വത്സാനുസൃതി
2. വത്സാനുസാരിണീ
3. പാകവതീ
4. പിപീലികാ
5. വൈശേഷികാ
6. ഉഭയദീർഘികാ
7. മധുമാ
8. സവർണതാ (സവർണദീർഘീ)

1. വത്സാനുസൃതി

യാ ഹ്രസ്വപൂരോത്തര ദീർഘികാ സ്യാത് സാ തർഹി വത്സാനുസൃതിഃ
സമാത്രാ

പൂർവ സ്വരം ഹ്രസ്വം , ഉത്തര സ്വരം ദീർഘം ആയി വന്നാൽ അത്
വത്സാനുസൃതിഃ , അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം

കർമ്മണ ആപ്തായധാം ; ത ആ; ന ആയുഃ ; സ ആയുഃ ; ത ഏനം ;
വാ ആദിത്യ - ഇവിടെ വത്സാനുസൃതി ഇല്ല (പൂർവ സ്വരം
ദീർഘമായതിനാൽ)

ത ഇതരജനാനാം - ഇവിടെ വത്സാനുസൃതി ഇല്ല (ഉത്തര സ്വരം
ഹ്രസ്വമായതിനാൽ)

2. വത്സാനുസാരിണീ

ഹ്രസ്വാത്തരാ യത്ര തു ദീർഘപൂർവാ വത്സാനുസാരിണ്യപി
സൈകമാത്രാ

പൂർവ സ്വരം ദീർഘം , ഉത്തര സ്വരം ഹ്രസ്വം ആയി വന്നാൽ അത്
വത്സാനുസാരിണീ , അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം

വാ ഇയം ;

യ ഏവം - ഇവിടെ ഇല്ല. (പൂർവ സ്വരം ഹ്രസ്വമായതിനാൽ)

3. പാകവതീ

യസ്യാ വിവൃത്തേരുഭയത്ര ഹ്രസ്വഃ പാദോനമാത്രാ ഖലു പാകവത്യാ

പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ഹ്രസ്വം ആയാൽ അത് പാകവതീ -
അതിന് മൂക്കാൽ മാത്ര വിരാമം

യ ഇമാ; സ ഇദ് ; ത ഇന്ദ്രായ; മ ഇന്ദ്രഃ

സ്തേന ഈശത; ധ്രുവാ അസ്തിൻ - ഇവിടെ ഇല്ല - രണ്ടും
ഹ്രസ്വമല്ലാത്തതിനാൽ

ഈ മൂക്കാൽ മാത്ര വിരാമം രണ്ട് പദങ്ങൾക്കിടയിൽ വരുന്ന
വിവൃത്തിക്കാണ്. ഒരു പദത്തിനകത്തുതന്നെ വരുന്ന വിവൃത്തിക്ക് അര
മാത്ര വിരാമം - ഉദാ: പ്രളം

4. പിപീലികാ

ക്രമേണ പുരോത്തരയോശ്ച ദീർഘൗ സൂ ഉച്ചനീചൗ പദകാല ഏവ

വിസർജനീയശ്ച ന യത്ര ദൃശ്യതേ യസ്യാം ച സന്ധൗ സ്വരിതം ച ലഭ്യതേ
 സവർണ്ണഭൂതാവപി തൗ ഭവേതാം സാ പാദമാത്രാ ച പിപീലികാ സ്യാത്

സവർണ്ണ ദീർഘങ്ങളായ, പദപാഠത്തിൽ ഉദാത്തവും അനുദാത്തവും ആയി, അവക്കിടയിൽ വിസർഗ്ഗമില്ലാതെ വരികയും സംഹിതാപാഠത്തിൽ അവിടെ സ്വരിതം സംജാതമാവുകയും ചെയ്താൽ അത് പിപീലികാ വിവൃത്തി, അതിന് അണു മാത്ര വിരാമം

1. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ദീർഘമായിരിക്കണം
2. പദ പാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരം ഉദാത്തവും, ഉത്തര സ്വരം അനുദാത്തവും ആയിരിക്കണം
3. പദപാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരത്തിനും , ഉത്തര സ്വരത്തിനും ഇടക്ക് വിസർഗം വരരുത്.
4. സംഹിതാപാഠത്തിൽ സ്വരിതം ഉണ്ടായിവരണം
5. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും സവർണ്ണങ്ങളായിരിക്കണം ഇങ്ങിനെ വരുന്ന വിവൃത്തിയാണ് പിപീലികാ- അതിന് കാൽ മാത്ര (അണു മാത്ര) വിരാമം.

വാ ആരണ്യം- പദ പാഠം - വൈ । ആ രണ്യം ।

എന്നാൽ,

വാ അധാർയോഃ (രണ്ടും ദീർഘമല്ലാത്തതിനാൽ); വാ ആപഃ - പദ പാഠം - വൈ । ആപഃ । (ഉദാത്ത-അനുദാത്ത മല്ലാത്തതിനാൽ)

അപൂതപാ ആധൂയമാന; പദ പാഠം -അപൂതപാ ഇത്യപൂത - പാഃ ।

ആധൂയമാന ഇത്യാ... । (വിസർഗ്ഗം വന്നതിനാൽ)

തേ ഏവൈനം - പദ പാഠം - തേ ഇതി । ഏവ । ഏനം । (സംഹിതയിൽ സ്വരിതം ഇല്ലാത്തതിനാൽ)

5. വൈശേഷികാ

സ്യാതാം വിവൃത്തേരപി യത്ര യസ്യാഃ
 ആദൃന്തയോശ്ചാപ്യസവർണ്ണദീർഘൗ

മധ്യേ വിസർഗോ യദി വാപി മാ വാ വൈശേഷികാ മാത്രികകാലയുക്താ

അസവർണ ദീർഘങ്ങളായ, പൂർവോത്തരപദങ്ങൾക്കിടയിൽ
വിസർഗ്ഗമുണ്ടെങ്കിലും ഇല്ലെങ്കിലും, അത് വൈശേഷികാ വിവൃത്തി,
അതിന് അണു മാത്ര വിരാമം

1. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ദീർഘമായിരിക്കണം
2. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും സവർണങ്ങളായിരിക്കരുത്
ഇങ്ങിനെ വരുന്ന വിവൃത്തിയാണ് വൈശേഷികാ - അതിന് ഒരു മാത്ര
വിരാമം

ഏതാ ഏവ ; തഥോ ഏവോത്തരേ
എന്നാൽ

ത ഏനം (രണ്ടും ദീർഘമല്ലത്തതിനാൽ)
അഥോ ഓഷധീഷു (അസവർണമല്ലത്തതിനാൽ)

6. ഉഭയദീർഘികാ

ആദ്യന്തയോശ്ചൈവ സവർണദീർഘൗ സ്വരോ ന സന്ധാനപദേ
വിസർഗഃ

ഏവംഗുണാ യത്ര ഭവന്തി യസ്യാഃ സ്യാദേകമാത്രോഭയദീർഘികാ സാ

പൂർവോത്തര സ്വരങ്ങൾ സവർണ ദീർഘങ്ങളായി, പദപാഠത്തിൽ
അവക്കിടയിൽ വിസർഗ്ഗമില്ലാതെ വരികയും സംഹിതാപാഠത്തിൽ
അവിടെ സ്വരിതം സംജാതമാകാതെയും ചെയ്താൽ അത് ഉഭയദീർഘികാ
വിവൃത്തി, അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം

1. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ദീർഘമായിരിക്കണം
2. പദപാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരത്തിനും , ഉത്തര സ്വരത്തിനും ഇടക്ക്
വിസർഗം വരുത്
3. സംഹിതാപാഠത്തിൽ സ്വരിതം ഉണ്ടാകരുത്
4. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും സവർണങ്ങളായിരിക്കണം
ഇങ്ങിനെ വരുന്ന വിവൃത്തിയാണ് ഉഭയ ദീർഘിക - അതിന് ഒരു മാത്ര
വിരാമം. ഇതിന് പിപീലികയുമായുള്ള വ്യത്യാസം സ്വരിതം
ഉണ്ടാകാത്തതും ഉദാത്ത അനുദാത്തം നിർബന്ധമില്ലാത്തതുമാണ് .
തേ ഏവൈനം പ്രതിഷ്ഠാം - പദ പാഠം - തേ ഇതി । ഏവ । ഏനം
എന്നാൽ

സോ ഏവൈഷെതസ്യ - പദപാഠം - സോ ഇതി | ഏവ | ഏഷാ |
 ഏതസ്യ (സവർണ്ണദീർഘമല്ലാത്തതിനാൽ)
 യാ ആവിവിശുഃ | പദ പാഠം - യാഃ | ആവിവിശു.... | (വിസർഗം ,
 സ്വരിതം വന്നതിനാൽ)
 അഥൈതാ ആഹുതീർ | പദ പാഠം - അഥ | ഏതാഃ | ആഹുതീർ
 (വിസർഗം , വന്നതിനാൽ)

7. മധ്യമാ

സവർണ്ണദീർഘാവുഭയത്ര യസ്യാ ഉദാത്തനീചൗ ഭവതഃ ക്രമേണ
 യദ്യസ്തി ചേത്തത്ര വിസർജനീയഃ സ്വാരോഽപി സന്ധൗ ച സമാത്രമധ്യമാ

സവർണ്ണ ദീർഘങ്ങളായ, പദപാഠത്തിൽ ഉദാത്തവും അനുദാത്തവും
 ആയി, അവക്കിടയിൽ വിസർഗ്ഗം വരികയും സംഹിതാപാഠത്തിൽ
 അവിടെ സ്വരിതം സംജാതമാവുകയും ചെയ്താൽ അത് മധ്യമാ വിവൃത്തി,
 അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം

1. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ദീർഘമായിരിക്കണം,
 സവർണ്ണങ്ങളുമായിരിക്കണം
2. പദ പാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരം ഉദാത്തവും, ഉത്തര സ്വരം
 അനുദാത്തവും ആയിരിക്കണം
3. പദപാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരത്തിനും , ഉത്തര സ്വരത്തിനും ഇടക്ക്
 വിസർഗം വരണം.
4. സംഹിതാപാഠത്തിൽ സ്വരിതം ഉണ്ടായിവരണം

ഇങ്ങിനെ വരുന്ന വിവൃത്തിയാണ് മധ്യമാ- അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം.

ഇതിന് പിപീലികയുമായുള്ള വ്യത്യാസം വിസർഗ്ഗം ഉണ്ടാകുന്നത്
 മാത്രമാണ് .

അപൂതപാ ആധൂയമാന; പദ പാഠം - അപൂതപാ ഇത്യപൂത - പാഃ |
 ആധൂയമാന ഇത്യാ

യാ ആവിവിശുഃ | പദ പാഠം - യാഃ | ആവിവിശുഃ...|
എന്നാൽ

ഈശ്വരാ ഏനം ; പദ പാഠം ഈശ്വരാഃ | ഏനം
(സവർണ്ണമല്ലാത്തതിനാൽ)

ദേവാ ആശാപാലാ - പദ പാഠം - ദേവാഃ- ആശാപാലാ (ഉദാത്ത-
അനുദാത്തമല്ലാത്തതിനാൽ)

8. സവർണ്ണതാ (സവർണ്ണദീർഘി)

ആദൗ തഥാന്നേ ച സവർണ്ണദീർഘൗ വിഭജ്യമാനേ സവിസർജനീയഃ
ന തത്ര ജാതു സ്വരിതശ്ച തസ്യാ വൃത്തിഃ സമാത്രാ ഹി
സവർണ്ണദീർഘി

സവർണ്ണ ദീർഘങ്ങളായ, സ്വരങ്ങൾക്കിടയിൽ പദപാഠത്തിൽ വിസർഗ്ഗം
വരികയും സംഹിതാപാഠത്തിൽ അവിടെ സ്വരിതം
സംജാതമാകാതിരിക്കുകയും ചെയ്താൽ അത് സവർണ്ണദീർഘി
വിവൃത്തി, അതിന് ഒരു മാത്ര വിരാമം

1. പൂർവ സ്വരവും, ഉത്തര സ്വരവും ദീർഘമായിരിക്കണം,
സവർണ്ണങ്ങളുമായിരിക്കണം
2. പദപാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരത്തിനും , ഉത്തര സ്വരത്തിനും ഇടക്ക്
വിസർഗ്ഗം വരണം.
3. സംഹിതാപാഠത്തിൽ സ്വരിതം ഉണ്ടായിവരരുത്

ഇങ്ങിനെ വരുന്ന വിവൃത്തിയാണ് സവർണ്ണദീർഘി, അതിന് ഒരു മാത്ര
വിരാമം.

ദേവാ ആശാപാലാ - പദ പാഠം - ദേവാഃ- ആശാപാലാ
എന്നാൽ

ഏതാ ഏവ (സവർണ്ണമല്ലാത്തതിനാൽ); വാ ആപസ്യസ്മാത് | പദപാഠം
- വൈ | ആപഃ (വിസർഗ്ഗം വരാത്തതിനാൽ)

അപൃതപാ ആധൂയമാന; പദ പാഠം -അപൃതപാ ഇത്യപൃത - പാഃ |

ആധുനിക ഇത്യാ... (സ്വരിതം വന്നതിനാൽ)

യദ് വ്യക്തിമധ്യേ ത്വന്നുനാസികഃ സ്യാത് തത്രാനുനാസ്യസ്തു
സപാദമാത്രഃ
സാ വ്യക്തിരപ്യത്ര സപാദമാത്രാ പൂർവോക്തമേവാത്ര ച നാമ തസ്യാഃ

വിവൃത്തി മധ്യത്തിൽ അനുനാസികം (അനുസ്വാരം) വന്നാൽ ആ
അനുസ്വാരത്തിന് ഒന്നുകാൽ മാത്രയാണ് കാലം. അപ്പോൾ ആ
വിവൃത്തിക്കും ഒന്നുകാൽ മാത്ര വിരാമം വരും.

മഹാ (ഗ്) ഇന്ദ്രോ ; വിദ്വാ (ഗ്) ഋതുൻ ; ദേവം ഉപപ്രേത് ;

പാരിശീക്ഷാ

സപ്തദശോഽധ്യായഃ

അത്രോഭയോശ്ച സ്വരയോരസന്ധിഃ വിവൃത്തിരിത്യുച്യത ഏവ
തജ്ജ്ഞൈഃ

ക്രമേണ വത്സാനുസൃതിശ്ച വത്സാനുസാരിണീ പാകവതീ പിപീലികാ
96

വൈശേഷികാ ചോഭയദീർഘികാ ച സ്ട്രാമധുമാ ചൈവ സവർണതാ ച
ഇത്യേവമഷ്ടൗ ഹി വിവൃത്തിസംജ്ഞാസ്താസാം സ്വരൂപം ഖലു
വക്ഷ്യതേഽത്ര 97

യാ ഹ്രസ്വപൂരോത്തര ദീർഘികാ സ്യാത് സാ തർഹി വത്സാനുസൃതിഃ
സമാത്രാ

ഹ്രസ്വാത്തരാ യത്ര തു ദീർഘപൂരാ വത്സാനുസാരിണ്യപി
സൈകമാത്രാ 98

യസ്ടാ വിവൃത്തേരുഭയത്ര ഹ്രസ്വഃ പാദോനമാത്രാ ഖലു പാകവത്യാ
ക്രമേണ പൂരോത്തരയോശ്ച ദീർഘൗ സ്ത ഉച്ചനീചൗ പദകാല ഏവ 99
വിസർജനീയശ്ച ന യത്ര ദൃശ്യതേ യസ്ടാം ച സന്ധൗ സ്വരിതം ച
ലഭ്യതേ

സവർണഭൂതാവപി തൗ ഭവേതാം സാ പാദമാത്രാ ച പിപീലികാ സ്യാത്
100

സ്ട്രാതാം വിവൃത്തേരപി യത്ര യസ്ടാഃ

ആദ്യന്തയോശ്ചാപ്യസവർണദീർഘൗ

മധ്യേ വിസർഗോ യദി വാപി മാ വാ വൈശേഷികാ മാത്രികകാലയുക്താ

101

ആദ്യന്തയോശ്ചൈവ സവർണ്ണദീർഘൗ സ്വരോ ന സന്ധാനപദേ
വിസർഗഃ

ഏവംഗുണാ യത്ര ഭവന്തി യസ്യാഃ സ്യാദേകമാത്രോദയദീർഘികാ സാ

102

സവർണ്ണദീർഘാവുഭയത്ര യസ്യാ ഉദാത്തനീചൗ ഭവതഃ ക്രമേണ
യദ്യസ്തി ചേത്തത്ര വിസർജനീയഃ സ്വാരോഽപി സന്ധൗ ച സമാത്രമധ്യമാ

103

ആദൗ തഥാന്തേ ച സവർണ്ണദീർഘൗ വിഭജ്യമാനേ സവിസർജനീയഃ
ന തത്ര ജാതു സ്വരിതശ്ച തസ്യാ വൃത്തിഃ സമാത്രാ ഹി

സവർണ്ണദീർഘൗ 104

യദാക്തിമധ്യേ താനുനാസികഃ സ്യാത് തത്രാനുനാസ്യസ്തു സപാദമാത്രഃ
സാ വൃക്തിരപ്യത്ര സപാദമാത്രാ പൂരോക്തമേവാത്ര ച നാമ തസ്യാഃ 105
ഇതി സപ്തദശോഽധ്യായഃ

	പൂർവ സ്വരം	ഉത്തര സ്വരം	മാത്ര വിരാമം
വത്സാനുസൃതി	ഹ്രസ്വം	ദീർഘം	1
വത്സാനുസാരിണീ	ദീർഘം	ഹ്രസ്വം	1
പാകവതീ	ഹ്രസ്വം	ഹ്രസ്വം	$\frac{3}{4}$

i) പദപാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരത്തിനും , ഉത്തര സ്വരത്തിനും ഇടക്ക് വിസർഗം

ii) പദ പാഠത്തിൽ പൂർവ സ്വരം ഉദാത്തവും, ഉത്തര സ്വരം അനുദാത്തവും

iii) സംഹിതാപാഠത്തിൽ സ്വരിതം

	വിസർഗം	ഉദാത്ത- അനുദാത്ത	സ്വരിതം	ദീർഘം - ദീർഘം	സവർണ്ണ	മാത്ര വിരാമം
പിപീലികാ	NO	YES	YES	YES	YES	$\frac{1}{4}$
വൈശേഷികാ	-	-	-	YES	NO	1
ഉഭയദീർഘികാ	NO	NO	-	YES	YES	1
മധ്യമാ	YES	YES	YES	YES	YES	1
സവർണ്ണദീർഘീ	YES	-	NO	-	-	1